

BROEDVOGELS VAN HET BEEKBERGERWOUDE IN 2013

Gerrian Tacoma

Sinds 1993 voert onze vogelwerkgroep een broedvogelinventarisatie uit in een deel van het voormalige Beekbergerwoud (Het Woud). Dit gedeelte ligt in een hoek ten westen van de A50 en ten noorden van de Woudweg.

Ontwikkelingen in het gebied

Tijdens de 20 jaar dat wij hier inventariseren is het Beekbergerwoud twee keer grondig op de schop gegaan. Tot 2006 bestond het gebied uit een aantal rechthoekige weilanden afgewisseld door houtwallen. In het najaar van 2006 werden poelen gegraven, horsten aangelegd en houtwallen gedeeltelijk verwijderd, waardoor het gebied veel gevarieerder werd. Sinds 2007 is het Beekbergerwoud toegankelijk voor het publiek.

Na een paar jaar bleek dat het resultaat van de ingrepen niet geheel aan de verwachtingen voldeed; het gebied verzuimde, doordat er teveel fosfaat in de bodem was achtergebleven. Daarom ging het in het najaar van 2012 nogmaals op de schop, waarbij nog meer grond werd afgegraven. Op een aantal plekken

betekende dit een enorme kaalslag, waarvan we verwachtten dat deze in 2013 zijn weerslag zou hebben op de broedvogelpopulatie in het Beekbergerwoud. Maar ondanks het feit dat we, mede door het koude voorjaar, tijdens een groot deel van het seizoen in een vrij kaal terrein liepen, hadden we al snel de indruk dat de ingrepen het gebied direct al aantrekkelijker gemaakt hebben, zowel voor de vogels als voor de bezoekers.

Afb. 1 het Beekbergerwoud in februari 2013
(foto: Rob Versteeg)

Werkwijze BMP

Tellers waren dit jaar: Berend Stam, Bert Peters, Harm Schoten, Jan van Bijsterveld, Mariet Corstiaensen, Peter Oosterkamp, Roel Bakker, Gerrit de Jong en Gerrian Tacoma.

Het gebied is geïnventariseerd volgens de uitgebreide territoriumkartering. Hierbij liepen drie tot vijf mensen een ronde door het gebied. Zij noteerden de territoriumindicerende waarnemingen van alle vogelsoorten op een veldkaart schaal 1:4000. Territoriumindicerende waarnemingen verschillen per vogelsoort. Behalve om zingende of baltsende mannetjes kan het ook gaan om paartjes, vogels met voer of nestmateriaal, nestvondsten en jonge vogels.

We hebben acht telrondes gelopen, waarvan één keer met de start om 8.00 uur. De overige bezoeken startten een half uur voor zonsopkomst. De bezoeken die we voor 14 en 28 juli hadden ingepland, hebben we laten vervallen, omdat we niet de indruk hadden dat deze telrondes nog waardevolle aanvullende informatie zouden opleveren.

In tabel 1 staat een overzicht van de bezoekdata en -tijden.

Tabel 1 Bezoekdata en -tijden

datum	tijd (aantal minuten)
24 maart	6.00 – 8.00 (120)
5 april	6.35 – 9.15 (160)
20 april	6.00 – 9.10 (190)
5 mei	5.30 – 8.55 (205)
19 mei	5.00 – 9.00 (240)
2 juni	8.00 – 11.30 (210)
16 juni	4.45 – 8.45 (240)
30 juni	4.50 – 8.10 (200)

De tellingen vinden bij voorkeur plaats op zondag, omdat dan de geluidsoverlast van de A50 het kleinst is. Alleen de tweede en derde telronde zijn verplaatst naar de zaterdag in verband met andere tellingen van de vogelwerkgroep op de zondag. Overigens is in de loop der jaren het verkeer op de A50 zodanig toegenomen, dat er ook op zondag wel sprake is van enige hinder door het verkeerslawaai.

Bij ieder bezoek is de looproute op een ander punt gestart om niet steeds op ongeveer hetzelfde tijdstip op dezelfde plaats te zijn. Na de ingrepen van najaar 2012 bleek het terrein aanzienlijk beter begaanbaar dan in voorgaande jaren, mede door het ontbreken van brandnetels. Dit had zijn weerslag op de duur van de telrondes; we waren meestal beduidend sneller klaar dan we gewend waren.

Alle waarnemingen zijn overgezet op digitale kaarten via de website van Sovon, voor iedere soort één. Daarna zijn de waarnemingen automatisch geclusterd tot territoria. Na het clusteren hebben we alle territoria kritisch bekeken aan de hand van de criteria uit de BMP-handleiding van Sovon (Van Dijk, 2011) om eventuele invoerfouten er uit te halen.

Resultaten

De telronde van 24 maart zal waarschijnlijk de boeken ingaan als de koudste telling ooit. Met 4 graden vorst en een krachtige oostenwind was het snijdend koud, waar niet alleen de tellers, maar ook de vogels last van leken te hebben. De vogels waren deze ochtend bijzonder stil. Door het koude voorjaar kwam het broedseizoen vrij langzaam op gang, maar in juni liepen de temperaturen tijdens de telrondes toch op tot een aangename 15°C. Alle telrondes zijn dit jaar droog verlopen. In tabel 2 (volgende pagina) staat een overzicht van alle soorten die in de jaren 1993 tot en met 2013 zijn geteld als broedvogel.

watervogels

Het aantal watervogels nam licht af. Opvallend is dat de wilde eend, die na de herinrichting van 2006 in eerste instantie fors toenam, nu al een aantal jaren afneemt. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de afname van het oppervlak aan open water. De in 2006 gegraven poelen zijn in de afgelopen jaren voor een groot deel verland. In 2013 waren er nog maar 3 territoria van de wilde eend en geen enkele van de soepeend. In 2009 waren dat er respectievelijk 15 en 3.

Watervogels gebruiken het gebied ook om te overnachten. Eind maart/begin april troffen we bij zonsopkomst soms grote aantallen grauwe ganzen, wilde eenden, krakeenden en wintertalingen aan op de plassen. Bij de krakeend voldeden de waarnemingen aan de voorwaarden voor een territorium, waarmee dit een nieuwe soort voor dit gebied was.

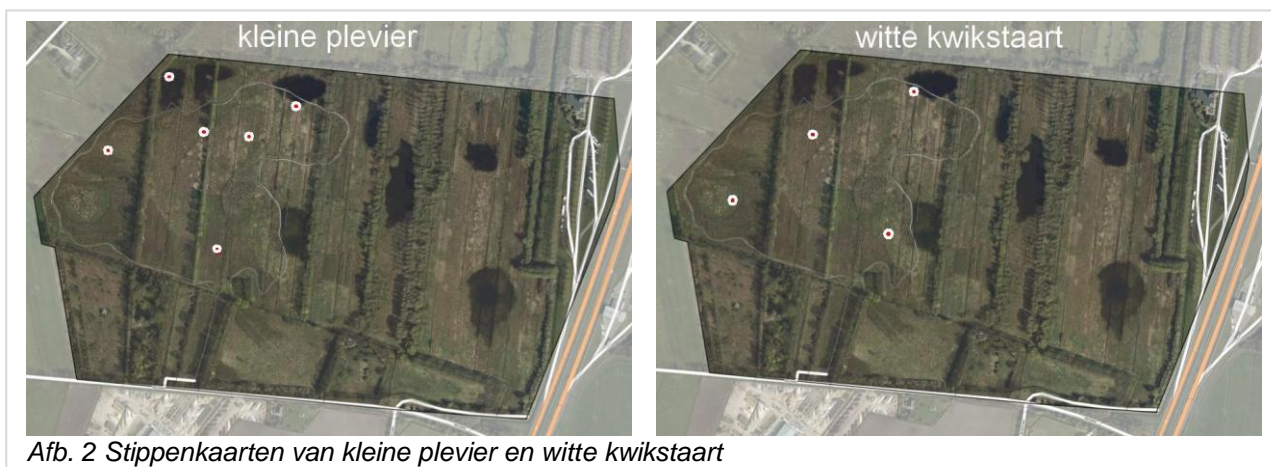
rietvogels

Het aantal rietvogels daalde eveneens, wat vooral voor rekening van waterral, sprinkhaanzanger (beide afwezig) en rietgors (gedaald van 9 naar 4 broedparen) kwam. De waterral is wel één keer waargenomen, maar dit betrof een zichtwaarneming van een individu, wat onvoldoende is voor het vaststellen van een territorium.

pioniervogels

In een gebied waar gegraven wordt, zijn pioniervogels te verwachten. Die verwachting kwam uit. Kleine plevier en witte kwikstaart waren met zes, respectievelijk vier broedparen aanwezig in het gedeelte waar de meeste graafwerkzaamheden zijn geweest, zoals op de stippenkaarten in afbeelding 2 te zien is. Van beide soorten zijn later in het seizoen jongen waargenomen.

Van de Kievit werd voor het eerst sinds 2009 weer een territorium vastgesteld.

Afb. 2 Stippenkaarten van kleine plevier en witte kwikstaart

Tabel 2 Overzicht van alle waargenomen broedvogels in BMP Het Woud van 1993 t/m 2013

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*	2002	2003	2004	2005	2006	2007**	2008	2009	2010	2011	2012	2013***
dodaars	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2	2	2	3	2
knobbelzwaan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
grijsgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	7	2	1	1	2	2
nijlgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	2	2	1	1	1	1
mandarijneend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
krakeend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
wintertaling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
wilde eend	-	1	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	11	13	15	8	5	7	3
soepeend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	3	3	2	-
wespendief	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-
havik	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
buizerd	1	-	-	-	1	3	1	2	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
torenvalk	-	2	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
boomvalk	-	-	1	1	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
fazant	3	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
waterral	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2	-
kwartelkoning	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
waterhoen	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	1	3	4
meerkoet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	8	12	11	8	8	7
scholekster	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
kleine plevier	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	3	-	1	-	6
kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
holenduif	1	-	-	1	5	1	-	1	1	1	2	-	1	2	2	1	2	2	2	3	2
houtduif	28	19	18	17	21	14	10	12	5	12	5	4	8	8	10	6	10	11	8	10	10
Turkse tortel	1	1	1	1	2	1	3	2	-	1	1	1	3	-	4	1	1	-	-	-	-
zomertortel	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
koekoek	1	1	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1	1
steenuil	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ijsvogel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-
groene specht	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	1	-	1
grote bonte specht	2	3	4	1	3	-	1	-	-	3	3	1	2	2	2	2	2	2	3	3	4
kleine bonte specht	2	-	-	-	1	-	2	1	-	-	1	2	1	2	1	1	1	1	1	-	1
boompieper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
graspieper	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
witte kwikstaart	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	1	-	-	1	4
winterkoning	40	47	48	34	31	30	33	35	38	44	43	43	49	52	40	43	38	29	31	41	27
heggenmus	7	15	8	8	15	5	6	10	6	13	11	16	15	15	19	16	12	12	13	14	8
roodborst	4	3	7	4	2	6	8	9	8	6	8	8	10	4	9	4	5	5	5	5	4
nachttegaal	3	3	4	-	1	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
blauwborst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	2	1
gekraagde roodstaart	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
roodborsttapuit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	3	2	-
merel	19	26	20	29	16	21	20	27	15	35	21	14	18	13	18	11	16	12	14	17	20
zanglijster	-	1	6	1	3	3	4	7	4	7	12	11	14	8	8	13	5	8	8	11	13
grote lijster	2	1	2	2	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
sprinkhaanzanger	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-	1	3	3	-
bosrietzanger	3	3	2	1	2	3	2	5	-	2	1	3	6	-	1	8	12	9	13	15	15
kleine karekiet	-	-	1	-	2	-	-	2	-	1	-	-	-	-	3	1	6	8	8	10	10
spotvogel	4	3	3	1	3	1	2	1	1	-	2	4	3	5	3	6	5	4	6	3	3
braamsluiper	-	1	2	-	-	-	-	1	-	-	1	2	1	1	1	1	-	-	1	-	1
grasmus	3	6	3	7	7	7	9	6	9	10	11	7	14	12	11	14	17	18	21	30	30
tuinfluit	9	6	4	16	25	15	11	13	16	11	12	16	14	19	18	15	10	13	17	19	18
zwartkop	17	20	20	14	16	20	29	27	18	25	22	28	31	29	26	28	33	38	33	39	33
tjiftjaf	26	21	27	24	31	47	34	27	28	37	32	38	31	28	44	25	34	35	45	39	32
fitis	-	-	-	3	3	1	-	1	2	2	1	1	-	6	6	6	3	9	10	14	14
goudhaan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
grijsvliegenvanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
bonte vliegenvanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
staartmees	1	1	2	4	1	2	3	2	1	5	5	4	3	3	1	3	3	2	-	-	1
glanskop	1	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-	-	3	4	-	1	2	-	1	-	1
matkop	2	1	2	4	1	2	2	3	2	3	4	3	2	4	3	1	-	1	1	-	-
kuifmees	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
pimpelmees	7	7	4	6	9	5	10	6	1	10	10	6	13	8	12	13	8	13	12	12	9
koolmees	18	17	13	19	25	27	16	17	6	30	20	17	19	22	18	15	17	15	19	16	15
boomklever	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	2	1	2	2	3	2	1	3
boomkruiper	3	6	8	6	11	8	6	7	4	9	6	7	8	8	10	7	7	8	9	8	11
gaai	2	2	2	3	4	1	4	2	1	6	5	4	3	2	1	4	4	5	2	3	4
ekster	6	8	3	5	3	2	1	2	-	4	2	1	3	1	1	2	1	2	-	2	-
kauw	9	2	4	10	9	14	10	17	n.g.	12	19	2	2	3	2	2	1	-	1	-	-
zwarte kraai	4	5	6	6	9	4	7	4	-	7	8	5	8	1	5	6	2	3	2	2	4
spreuw	8	4	12	6	14	16	14	n.g.	14	10	14	29	20	8	4	6	11	8	7	6	6
huismus	n.g.	n.g.	3	5	3	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ringmus	5	4	-	-	-	3	1	-	-	-	-	1	-	-	-	2	2	-	-	1	-
vink	7	3	8	9	8	5	7	5	10	10	11	8	15	14	20	12	9	14	12	10	15
groenling	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
putter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
goudvink	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-
appelvink	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1	1	2
rietgors	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	5	2	5	6	9	4
aantal soorten	34	35	36	34	40	32	32	30	23	32	36	34	33	37	44	53	52	44	49	43	45
aantal broedparen	251	246	254	254	297	272	258	271	176	324	297	279	324	315	343	322	320	334	345	372	356

n.g. = niet geteld

* = MKZ-crisis

** = eerste broedseizoen na uitbreiding en herinrichting van het gebied

*** = eerste broedseizoen na herinrichting van het gebied

struweelvogels

Het totaal aantal struweelvogels nam af, maar binnen deze groep waren ook enkele stijgers. De winterkoning daalde van 41 naar 27 territoria. Het is goed mogelijk voor deze soort veel leefgebied verdwenen is door de werkzaamheden. De blauwborst daalde ook, maar het feit dat hij ondanks de ingrepen in 2013 toch met één paar (vorig jaar twee) aanwezig was, viel ons alles mee.

De grasmus vertoonde juist een sterke stijging, van 21 naar 30 territoria. Deze soort heeft voorkeur voor open tot halfopen landschappen met struiken en jonge opslag en daarvan was blijkbaar nog voldoende aanwezig.

bosvogels

In de bosvogels zijn geen grote verschuivingen opgetreden. De spechten waren goed vertegenwoordigd met territoria van groene (1), grote bonte (4) en kleine bonte (1) specht.

wel waargenomen, geen territorium

In tabel 3 staan de soorten die wel zijn waargenomen, maar waarvan geen territorium kon worden vastgesteld. Voor een deel betreft dit vogels die het gebied gebruiken als slaappleats. Zo troffen we op 24 maart een groepje van zeven grote zilverreigers en vijf blauwe reigers aan. Bij aalscholver, blauwe reiger en ooievaar tellen alleen waarnemingen van een nest, dus hoewel deze soorten meerdere malen zijn waargenomen, kon er op grond van deze waarnemingen geen territorium worden vastgesteld.

Van de wespandief zagen we één keer een paar en één keer een individu, wat onvoldoende is voor het vaststellen van een territorium.

Van diverse soorten zagen we één of meer keren een individu, terwijl voor deze soorten minimaal een paartje of een territorium-indicerende waarneming vereist is.

Tabel 3 Wel waargenomen, geen territorium vastgesteld

soort/telronde	waarneming	aantal telrondes
aalscholver	zichtwaarneming paar, geen nest	3
grote zilverreiger	zichtwaarneming individuen, niet territorium- of nestindicerend	3
blauwe reiger	zichtwaarneming individuen, geen nest	6
ooievaar	zichtwaarneming individuen, geen nest	4
wintertaling	onvoldoende waarnemingen binnen de datumgrenzen	4
soepeend	onvoldoende waarnemingen	1
wespendief	onvoldoende waarnemingen binnen de datumgrenzen	2
sperwer	zichtwaarneming individu	1
torenavk	zichtwaarneming individu	1
smelleken	zichtwaarneming individu	1
waterral	zichtwaarneming individu	1
scholekster	onvoldoende geldige waarnemingen binnen de datumgrenzen	2
watersnip	zichtwaarneming individuen buiten de datumgrenzen	2
houtsnip	zichtwaarneming individu buiten de datumgrenzen	1
wulp	zichtwaarneming individu, niet territorium-indicerend	2
witgat	zichtwaarneming individuen	3
noordse kwikstaart	zichtwaarneming individu, niet territorium-indicerend	1
grote gele kwikstaart	zichtwaarneming individu, niet territorium-indicerend	2
gekraagde roodstaart	zichtwaarneming individu, niet territorium-indicerend	1
grote lijster	zichtwaarneming individu, niet territorium-indicerend	1
goudhaan	geen waarnemingen binnen de datumgrenzen	1
bonte vliegenvanger	zichtwaarneming individu, niet territorium-indicerend	1
kauw	onvoldoende waarnemingen binnen de datumgrenzen	1
goudvink	geen waarnemingen binnen de datumgrenzen	1

Conclusie

Hoewel de recente inrichtingsmaatregelen in eerste instantie een enorme kaalslag teweeg hebben gebracht, hebben ze niet geleid tot heel grote verschuivingen in de broedvogelpopulatie. Als de vegetatie zich verder hersteld heeft van de ingrepen van najaar 2012, zullen naar verwachting de pioniervogels weer afnemen en de rietvogels toenemen.

Gebruikte literatuur

Bijlsma, R.G., 1997, Handleiding veldonderzoek roofvogels, KNNV Uitgeverij, ISBN 90 5011 96 7

Dijk, A.J. van, 2011, Handleiding Broedvogel Monitoring Project, Sovon vogelonderzoek Nederland en CBS

NatuurCompendium 2003 CD-rom Milieu- en Natuurplanbureau, Centraal Bureau voor de Statistiek en Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek

Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels, 2004, Vogelbescherming Nederland, Tirion Natuur en Sovon, ISBN 90 5210 598.7